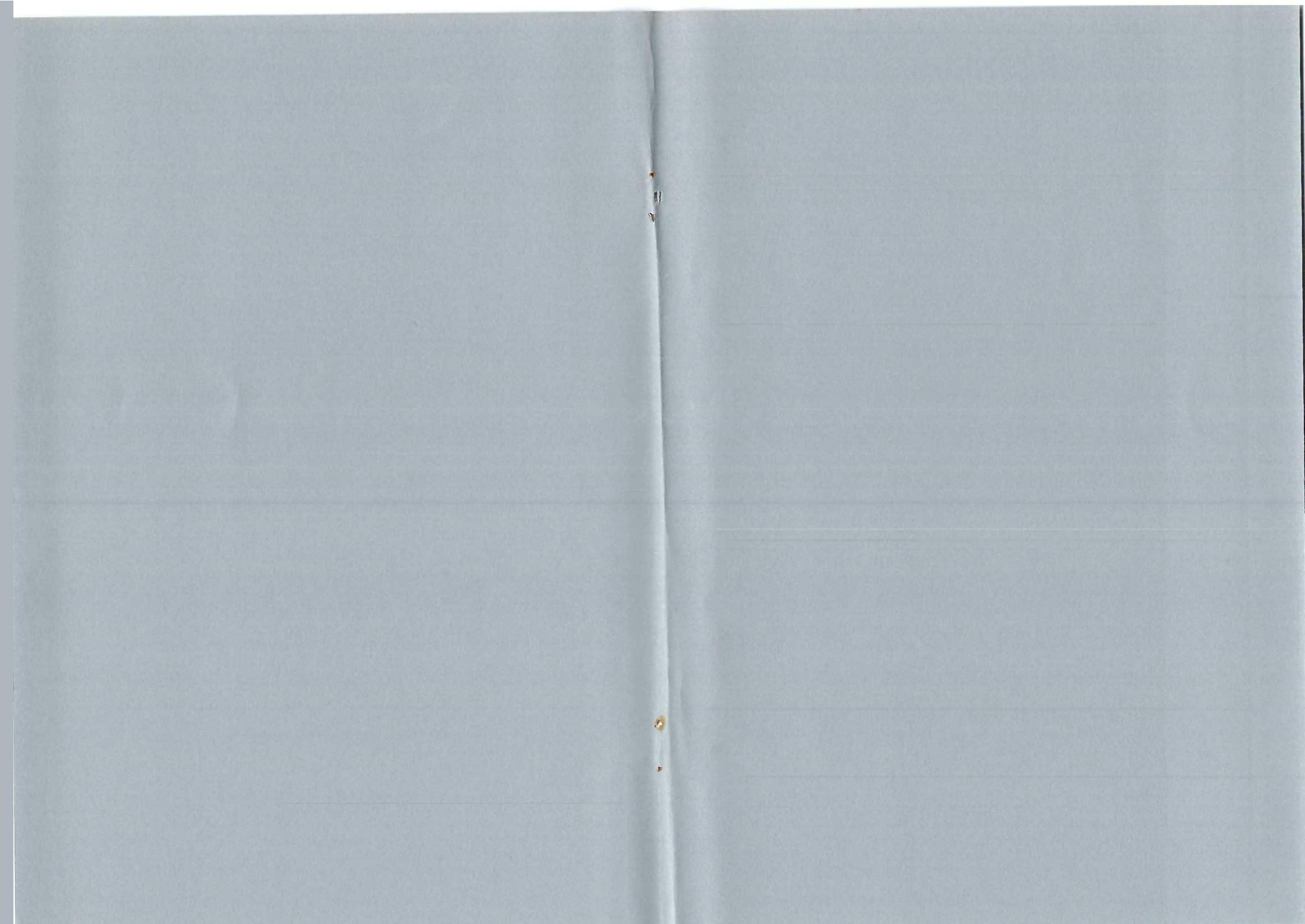

Psychologische Verkenningen
Individuele Psychologische Verkenningen

49e jaargang, nr. 2

januari 2001

49^e jaargang

Nr. 2, januari 2001

INDIVIDUAL PSYCHOLOGISCHE VERKENNINGEN

een uitgave van

Nederlandse Werkgemeenschap

voor Individual Psychologie

Redactie adres:
Potgieterlaan 21
2394 VA Hazerswoude Rijndijk
Tel. (071)3416110
E-mail fam.kulker@wxs.nl

BOEKENNIEUWS

Heruitgave van: **MOED DOET GOED**, door Theo Schoenaker.

ISBN 90-76907-01-3; paperback, 264 blz. Prijs: fl. 29,75

U kunt dit boek bestellen door overmaking van fl. 29,75 + fl. 6,00 (verzendkosten) = fl. 35,75 op girorekening 8448186 t.n.v. Uitgeverij Anode, Assen. Na ontvangst van de betaling volgt binnen 3 dagen verzending via de PTT. (Zie ook: www.uitgeverij-anode.nl)

Het centrale thema van het boek is: MOED als datgene dat zorgt voor een positieve innerlijke houding, voor het verhogen van het gevoel van eigenwaarde en het versterken van het geloof in jezelf.

Moed is voor de ontwikkeling van mensen net zo nodig als water en zonlicht voor planten.

Moed kun je in allerlei situaties gebruiken en je kunt het leren.

In zijn boek beschrijft Theo Schoenaker de grote sociale veranderingen in onze maatschappij en hoe uitoefenen van macht en teveel aandacht schenken aan 'fouten' kunnen leiden tot gevoelens van minderwaardigheid. Nieuwe bemoedigende inzichten zijn nodig om mensen te leren hoe zij de dingen zo kunnen aanpakken dat zij een succes worden; hoe ze hun talenten kunnen ontplooien en succesvolle relaties kunnen onderhouden. Het thema bemoedigen wordt in al haar aspecten uitgewerkt.

De laatste honderd bladzijden van het boek zijn praktische aanwijzingen om bemoedigende eigenschappen te ontwikkelen, te oefenen en te versterken. Dit boek levert een bijdrage om meer in vrede met zichzelf en anderen te kunnen leven en met meer succes zijn levensstaken te kunnen vervullen. Na het lezen van het boek is duidelijk dat een moedige levenshouding geen privilege is van enkele geluksvogels, die het in hun schoot geworpen hebben gekregen. Het is een resultaat van een bewuste manier van met jezelf omgaan en dus voor iedereen realiseerbaar.

ISSN: 1382-5089

Alles uit deze uitgave mag geheel of gedeeltelijk worden overgenomen of vermenigvuldigd in welke vorm dan ook, mits met bronvermelding.

Redactie:
Prof.dr. C.C. De Keyser
Dhr. G.A.L. Kulker

AGENDA

Zaterdag 17 februari 2001.

Bijeenkomst om 10.30 uur bij 't Onderwijsbureau Stationsweg 44 te Meppel.
(Zie voor de routebeschrijving Individual Psychologische Verkenningen van oktober 2000 onder Ledenvergadering.)

De bijeenkomst is een vervolg op de eerdere bespreking van het artikel van Mark D. Nelson: *Applying Individual Psychology to the study of organizational dynamics*.

Tevens is er gelegenheid om eigen ervaringen in het toepassen van de Individualpsychologie uit te wisselen.

Voor deelname kunt u contact opnemen met: Gerard kulker, Potgieterlaan 21, 2394 VA Hazerswoude Rijndijk. Tel. 071 34161 10.

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	4
HUMANISTISCHE BENADERING VAN DE KUNSTTHERAPIE GEBASEERD OP DE INZICHTEN VAN ALFRED ADLER	7
ICASSI IN NEDERLAND	35
AGENDA	38
BOEKENNIEUWS	

VOORWOORD

2001 is begonnen en een nieuw nummer van Individual Psychologische Verkenningen ligt voor u.

Deze tijd leent zich meestal voor een terugblik en een aanzet voor gewenste veranderingen (goede voornemens).

Ik ben bij aanvang van dit jaar in gedachten teruggegaan naar de start van deze nieuwe eeuw en de omwenteling, die ze volgens sommigen teweeg zal gaan brengen. In dat licht heb ik de behoefte om een door mij (en hopelijk ook door u) gewenste omwenteling te benoemen en daarmee als een soort 'mantra' in te zetten en te gaan realiseren.

De eeuw die achter ons ligt, is de eeuw van de socialisering en de individualisering. Ze heeft veel goede dingen gebracht, maar het wordt tijd om met andere klemtonen de bakens te gaan verzetten. De nieuwe eeuw is rijp voor nieuwe lijnen en waarden.

Het doorslaan van de socialisering heeft onnodig veel bureaucratie en overheidsverantwoordelijkheid en -bemoeienis geïntroduceerd. Deze twee symptomen hebben niet alleen goed gedaan. Slachtoffer van deze ontwikkeling zijn de eigen verantwoordelijkheid en sociale interesse, eigenschappen die mensen kenmerken. Daarnaast is het gevoel van onmacht bij de burgers versterkt door de bureaucratie en repressieve aanpak om ons heen. Het wordt daarom tijd voor een omwenteling die de sociale interesse en eigen verantwoordelijkheid ruimte geeft en stimuleert. Het model dat mij daarbij voor ogen staat, vindt u in het hiernavolgende artikel. Daarin wordt een andere visie op hulpverlening waaronder de psychiatrie (o.a. Groot Batelaar en Veluweland in Nederland) genoemd.

Ik ben optimistisch over de mogelijkheden voor zo'n omwenteling. Ik zei al dat de tijd hiervoor rijp is en een andere maatschappelijke ontwikkeling - de individualisering - kan ons hierbij van dienst zijn. Individualisering gekoppeld aan sociale interesse en eigen verantwoordelijkheid, kan die omwenteling bevorderen.

De bureaucratie, als ontmoedigende tegenpool en bevestiging voor onmacht, heeft zijn langste tijd gekend. Bureaucratie is een arbeidskracht verslindende machine en in onze huidige krappe arbeidsmarkt kunnen we ons

Misschien heeft u zelf nog meer ideeën om zoveel mogelijk mensen uit uw omgeving te benaderen en enthousiast te maken voor deelname. Daarbij is nuttig te vertellen dat

de sfeer op ICASSI altijd een zeer informele is,
het Duits en het Engels in de groepen niet moeilijk is,
de internationale samenstelling van de cursusgroepen zeer leerzaam is,
er deelnemers zijn uit zo'n 25 landen en in totaal zo'n 250.

Kortom ICASSI biedt voor de persoonlijke en de beroepsmatige ontwikkeling boeiende impulsen van zowel theoretisch als praktische aard.

**Indien elk NWIP lid voor één deelnemer zorgt ,
zijn er ruim 50 Nederlanders aanwezig.**

Een uitdaging voor u ???

Th.J.Joosten,
medevoorzitter van Icassi

It Blauwe Slot 15,
90-84 DL Goutum
tel.: 058 - 288 34 15
e-mail: tjoosten@hetnet.nl

- Bloc I begint om 9.00 uur en is een plenaire lezing of demonstratie.
- Bloc II is een ochtendcursus van uw keuze en duurt ongeveer 1,5 uur.
- Bloc III is middagcursus van uw keuze en duurt 1,5 uur.
- 's Avonds kan worden deelgenomen aan informele, recreatieve bijeenkomsten, die een mooie gelegenheid bieden tot het leggen van internationale contacten.
- De plenaire bijeenkomsten zijn in het Engels en Duits; de cursussen van uw keus kunnen worden gevolgd in het Engels of in het Duits.
- Een uitvoerige brochure met aanmeldingsformulier kan bij mij worden aangevraagd.
- De cursisten ontvangen een certificaat van deelname

Nu na 9 jaar ICASSI weer in ons land wordt gehouden, biedt dat een interessante gelegenheid om de eigen kennis van Ind. Psychologie van een impuls te voorzien.

Het zou mooi zijn als we deze gelegenheid aangrijpen om zelf één of twee weken deel te nemen. Indien u niet zelf kunt komen, zou u wellicht het volgende kunnen overwegen om een bijdrage te leveren anderen bekend te maken met deze psychologische stroming:

de brochure verspreiden
 een bekende sponsoren
 reclame maken in uw werkkring
 een beroep doen op scholingsmiddelen in een organisatie
 wijzen op de subsidiemogelijkheden van ICASSI en de NWIP
 bekendheid geven aan de website : www.icassi.org
 de bijgevoegde poster verspreiden

dat steeds minder permitteren. Deze omslag wordt versterkt door andere ontwikkeling zoals meer en meer maatwerk willen leveren, klantgerichtheid en klantvriendelijkheid. (N.B.: Lubbers zei bij zijn aantreden bij de VN dat hij de strijd zal gaan aanbinden tegen de bureaucratie, die bij het vluchtelingenwerk wereldwijd heerst. Een eerste zwaluw richting lente?)

Dat brengt mij overigens bij de volgende sleutel voor het welslagen van deze omwenteling. Iedere omwenteling is mensenwerk. En wat bij een omwenteling richting geeft en ondersteunend werkt zijn de rolmodellen als voorbeeld. Hiermee kom ik overigens op een gemis in onze huidige tijd. Er zijn geen aansprekende voorgangers meer! (Vreemd eigenlijk dat de individualisatie daarvoor niet heeft gezorgd. Of heeft hier het beruchte 'Hollandse maaiveld' die rolmodellen hun hoofd afgemaaid?) Ik wil over dit gemis echter niet zorgelijk zijn, want ik zei al dat de sleutel aanwezig is. Die sleutel hebben wij zelf in handen. Een wereldverandering of omwenteling ligt niet bij de ander, maar bij onszelf. Ik wens u allen daarbij alle succes toe.

En dat brengt me aan het slot van dit voorwoord tot mijn nieuwjaarswens voor u allen:

Ik wens u allen een sociaal geïnteresseerde omgeving, die wordt gekenmerkt door een betrokken klantvriendelijke instelling. Ik wens u de ruimte en talenten toe om uw idealen te verwezenlijken en hiervoor verantwoordelijk te kunnen zijn. Kort gezegd: een voorspoedig 2001.

Gerard Kulker
 Voorzitter NWIP

Het volgende nummer van Individual Psychologische Verkenningen zal in juni 2001 verschijnen. Kopij voor dit nummer s.v.p. begin mei 2001 bij de redactie inleveren. Bij voorkeur in Word of WP.

ICASSI in NEDER- LAND

ICASSI staat voor een internationaal comité dat elk jaar zomercursussen organiseert, die zijn gebaseerd op de psychologie van Alfred Adler en Rudolf Dreikurs. In 2001 wordt dit zomercongres gehouden in Nederland. Dit betekent een unieke kans om deel te nemen aan één van de 40 cursussen. Het cursusaanbod is zeer gevarieerd en betreft onderwerpen als:

- Inleiding in de Individual Psychologie
- Managementstijlen en leiderschap
- Omgaan met je partner
- Begrijpen van storende gedragingen
- Bemoedigen in opvoeden en onderwijzen
- Droom interpretatie
- Creatieve therapie
- Programma's voor kinderen en jongeren.
(met Nederlandstalige begeleiders)

De cursussen worden verzorgd door internationaal ervaren docenten, onder wie de dochter van Rudolf Dreikurs: Eva Dreikurs (USA). Behalve uit Amerika zijn er docenten uit Canada, Duitsland, Israël en Nederland (Paul Miedema en Theo Joosten).

De staf heeft een brede ervaring in het geven cursussen en velen van hen hebben ook gepubliceerd over hun specialismen.

- ICASSI duurt twee weken, maar deelname is ook mogelijk gedurende alleen de eerste week.

HUMANISTISCHE BENADERING VAN DE KUNSTTHERAPIE GEBASEERD OP DE INZICHTEN VAN ALFRED ADLER

Door: Ketty Van Canneyt

Lic. Kunstgeschiedenis en Oudheidkunde Geaggr. H.S.O. M.A. in Psychology

Alfred Adler (1870-1937) kan beschouwd worden als de vader van de moderne vormen van sociale en groepstherapie (Bierer, s.d., p. 8; Carleton & McNamara, 1973, p. 50). De essentie van zijn leerstelling handelt eerder over de mens als een sociaal dier dan als een wezen met uitsluitend een individuele toekomst (Strauss, s.d., p. 5). Adler geloofde dat het individu voornamelijk geconfronteerd wordt met problemen, die alleen opgelost kunnen worden met een voldoende dosis aan sociale interesse. Volgens Adler symboliseert sociale interesse de sterkste en emotionele relatie, die kan bestaan tussen twee menselijke wezens. De mogelijkheid om dergelijke doelstellingen te vervullen is niet afhankelijk van de mens alleen of van zijn intellect, maar verlaat zich op sociale interesse, die objectief uitgedrukt wordt en op hetgeen iemand gemeenschappelijk heeft met anderen (Garlock, 1987, p. 141). Adler was van mening dat socialisatie de enige rationele en optimistische benadering was voor de toekomst van de mensheid. Hij vond dat de mens niet alleen was in deze wereld, maar deel uitmaakte van een kosmische ervaring. Hij geloofde dat de mens, in zekere zin, zichzelf kon redden enkel door zichzelf te verdiepen in eerder sociale dan persoonlijke doelstellingen. Hij benadrukte het belang om morele principes te hebben, die zijn gebaseerd op een sociaal gevoel. Zij geven iemand een gevoel van vrijheid van keuze te hebben, gebaseerd op geestelijke gezondheid.

"... enkel in saamhorigheid en onderlinge onafhankelijkheid kan het individu zijn zelfverwerkelijking bereiken. De waarde-creërende functie van de enkeling binnen de menselijke gemeenschap verheft de mens van het zuiver biologische vlak van zelfbehoud en het existentiële naar het niveau van het essentiële (Garlock, 1987, p. 139)."

Tegelijkertijd geloofde Adler eerder in vrije wil dan in determinisme. Hij geloofde dat de mens de hand heeft in zijn eigen toekomst, en dat zijn emoties de geagiteerde energie is die ons aanwakkert. Alles bij elkaar legde hij veel nadruk op de eenheid van de persoonlijkheid. Alle acties zijn interacties; wat dan

ook een karaktertrek of persoonlijke kwaliteit genoemd wordt is eigenlijk een manier van bewegen, een manier van omgaan met anderen (Ibid.).

Om de mens te begrijpen moet men zijn motivatie, de rol die hij in het leven speelt, zijn conflicten en zijn besef van de sociale wereld rond hem verstaan. Op die manier kan alleen de gemeenschap van een organisme een menselijk wezen maken.

De overtuiging dat neurosen een persoon begrenzen in zijn levenskrachten en zijn activiteiten binnen een sociale gemeenschap beperken, bracht Alfred Adler tot de praktijk van de groepstherapie en van daar tot de creatieve kracht van kunst- en speltherapie. Omdat een spelsituatie niet reëel is, geloofde Adler dat het bijgevolg een veiliger wereld is waarin het gestoorde individu kan ontspannen. Daar kan hij aangemoedigd worden normale relaties te ontwikkelen, vrij van angst en storende invloeden. En tegelijkertijd kan hij d.m.v. de analyse van zijn levensstijlen en doelstellingen aanleg en patronen onthullen, die aan de basis liggen van zijn neurosen. De therapeut kan dan functioneren als gids voor vrijheid van expressie en sociale aanpassing.

Alhoewel Adler zijn theorie Individualpsychologie noemde, was het een benadering die zich ontwikkelde tot een coöperatieve harmonie tussen het individu en de maatschappij. Hij nam het onderliggende belang aan van de subjectieve fenomenologische wereld van het individu en geloofde:

- a) dat er een organische eenheid is van het individu,
- b) dat er een streven is naar succes,
- c) dat elk individu uniek is in zijn levensstijl,
- d) dat de vrije wil van het individu een creatieve kracht is,
- e) en tenslotte, dat het individu een positieve sociale oriëntatie probeert te bereiken.

In de loop van de ontwikkeling van zijn theorieën scheidde Adler zich af van de tegengestelde veronderstellingen van Freud dat instincten, driften en het onbewuste krachten tot irrationaliteit leidden. In zijn pogingen om verstoorde, conflicterende individuen naar een gezond, voldoening schenkend en sociaal constructief leven te leiden, opteerde Adler voor het idee van de **therapeutische sociale club** (Ibid., p. 140). De therapeutische sociale club was een experiment, dat in 1938 gecreëerd werd door dr. Joshua Bieler (Bierer, s.d., p. 7).

1. Joshua Bierer (1901)

Joshua Bierer creëerde een theorie en practicum voor de sociale psychiatrie en wijdde zijn leven met veel moed en vasthoudendheid aan zijn humanitair beroep als psychiater (Carleton & McNamara, 1973, p. 47). Sociale psychiatrie

Gerrit Henk van Asperen (30-12-1907, Sliedrecht -01-1981) leraar aan de Mührung-school in Dordrecht; hoofd van de tweede Nutsschool van Nederland in Slikkerveen, Dordrecht (1943); hoofd van de Ulo-school; M.O.-akte pedagogiek; medeoprichter, ondervoorzitter en voorzitter (1958-1980) van de Nederlandse Werkgemeenschap voor Individualpsychologie (NWIP); sociaal pedagoog op Groot Batelaar, Lunteren; waarnemend directeur neurosekliek Veluweland in Ede en auteur van '*Psychotherapie: concentrische methode*' (1969) en '*Humanisme met andere woorden: over de verbintenis tussen de Individualpsychologische persoonlijkheidsleer en de humanistische levensbeschouwing*'.

stitute of Social Psychiatry; gastpsychotherapeut aan het Runwell Hospital te Londen; Editor in Chief van de *'International Journals of Social Psychiatry'*; voorzitter van het eerste en tweede International Congress of Social Psychiatry; coauteur van *'Innovations in Social Psychiatry: A Social Psychological Perspective Through Dialogue'* (1969) en auteur van *'The Day Hospital'* (1951) en *'The Therapeutic Social Club'* (s.d.).

Rudolf Dreikurs (1897, Wenen -25-05-1972) dr. in de geneeskunde; psychiater; ontwikkelde de groeps counseling en de multiple psychotherapie; secretaris van het Oostenrijkse Comité voor Mental Hygiene; Contributing Editor van *'International Journal of Individual Psychology'* (1935) en uitgever van *'Individual Psychology News'* (1942) en oprichter van Summer Institutes (1962), Werkgemeenschappen voor ouders en leerkrachten en Dreikurs-instituten.

Sadie 'Tee' Ellis Garland Dreikurs (1900-1996), kunsttherapeute en maatschappelijk werkster, opgeleid bij Jane Addams van Hull House. Ze studeerde schilderkunst bij Ennella Benedict in Hull House, aan het Art Institute, bij Fernand Léger en André L'Hôte; studeerde batik en werkte twee jaar als klerk bij de American Railway Express; werd door de United Charities of Chicago gecoöpteerd als maatschappelijk werkster; werkte ook voor het Cook County Bureau of Public Welfare en daarna voltijds in Hull House. Ze resideerde gedurende 16 jaar in het Hull House, waar ze in de jaren 1930 een groepsbenadering van schilderen voor delinquenten jongeren ontwikkelde. Ze werkte een jaar bij The Board of Education en werd tijdelijk directrice van een dagkamp aan het Jewish People's Institute. Ze kreeg een opleiding in Individual Psychologie bij Rudolf Dreikurs en anderen. Ze praktiseerde en doceerde kunsttherapie aan het St. Joseph Hospital en het Alfred Adler Institute of Chicago, en gaf workshops in de V SA, Canada en daarbuiten.

Rose Garlock, M.A., A.T.R., is kunsttherapeute in een privé-praktijk in New York City en voormalig directrice van de Therapeutic Social Club van de Alfred Adler Clinic in New York City.

Judy Sufherland, Master of Arts Core Faculty; Coordinator of the Art Therapy Program; B.A., Lawrence University; M.A., Alfred Adler Institute of Chicago; Ph.D., The Union Institute; Registered Art Therapist (A.T.R.), American Art Therapy Association; Certified Art Therapist.

was voor Bierer een totaalbeeld van het lichaam, de omgeving en de psychologische relaties. Het was een beweging waarin ieder zijn eigen standpunt had (Ibid., p. 59).

Vanwege zijn eigen ervaring, zijn betrokkenheid bij de scoutinggroep en de kibboets- beweging in Palestina, Israël, zijn analyse bij dr. Alexander Neuer en de begeleiding, die hij vanaf 1920 als leerling van Alfred Adler kreeg, leerde hij in de juiste richting te denken en focuste hij zijn behandeling op sociale en omgevingsfactoren bij geesteszieken eerder dan op individuele en interpersoonlijke factoren (Ibid., pp. 49, 50). Hij liet zich in met de directe problemen van de patiënt en niet met een theorie of een diagnostische classificatie. In zijn praktijk als psychiater probeerde hij koste wat het kost hospitalisatie en institutionalisering van patiënten te vermijden. Hij bepleitte de sociale rehabilitatie van gevangenen in de gemeenschap en introduceerde het gebruik van intensieve psychotherapie met schizofrene patiënten (1926). Hij trachtte mensen in de gemeenschap te houden, in hun huizen te laten blijven, aan het werk te houden en bij hun families te laten leven.

Om deze doelstellingen te bereiken ontwikkelde Bierer een aantal verschillende behandelingswijzen, die daghospitalen en dag- en nachthospitalen met de atmosfeer van een therapeutische gemeenschap bevatten. Hij ontwikkelde autonome sociale clubs, halfopen huizen en maakte gebruik van bezigheidstherapie en groeps- en gezinstherapie (Ibid., p.73).

In 1938 suggereerde Bierer dat krankzinnigheid niet bestond. Hij stelde dat de zogenoemde geestelijk gezonde maatschappij niet zo gezond was als men dacht en dat de zogenoemde krankzinnige mensen niet zo geestelijk gestoord waren als men dacht (Ibid., pp. 48, 63).

In 1938-1939 onderzocht Bierer -met de steun van dr. R. Strom-Olsen, de Medical Superintendent -bij zijn eerste experiment aan de therapeutische sociale club in het Runwell Hospital in Londen een aantal fundamentele kwesties (Bierer, s.d., pp. 7, 73; Carleton & McNamara, 1973, p. 50). De therapeutische sociale club was in de eerste plaats ontworpen voor acute neurotische en psychotische patiënten in psychiatrische inrichtingen (Blair, s.d., p. 20).

De idee van Bierer was inhoudelijk toegespitst op het principe van zelfbeschikking. De patiënt is geen behandelingsobject maar een medewerker. Dat is de basis van zijn gehele filosofie. Bierer bracht een revolutie teweeg door te zeggen dat de behandeling op verbaal niveau niet volstond -niet dat ze niet noodzakelijk was -maar dat experimentele of situationele behandeling toegevoegd moest worden aan de therapie (Carleton & McNamara, 1973, p. 66). Bierer stelde voor om de patiënten samen met het multidisciplinaire team van psychologen, psychiaters, maatschappelijk werkers en vrijwilligers de zieken-

huizen te laten leiden (Bierer, s.d., p. 8; Carleton & McNamara, 1973, pp. 63, 67).

De voorwaarden in een sociale club zijn niet dezelfde als die in het dagelijkse leven en de behandeling in de club wordt bijgevolg gegeven onder de voorwaarden die zo dicht mogelijk aansluiten bij de voorwaarden uit de praktijk (Bierer, s.d., p. 10; Carleton & McNamara, 1973, p. 61).

De therapeutische sociale clubs van Joshua Bierer verschillen op drie fundamentele punten van andere groepstherapeutische eenheden; ze verschillen betreffende het type handeling die hun leden ontwikkelen, hun psychologisch effect op hun deelnemers en de relatie en structuur van de groep als een geheel. Vorm en inhoud van de werking berust bij de leden van de groep zodat hoofdzakelijk de deelnemers zelf, en niet de therapeut, de maatstaf en waarde van hun handelingen bepalen. Het psychologische effect van de activiteiten van de clubs zullen bijgevolg indirect zijn, het initiatief zal genomen worden in de kring van deelnemers en zal door hen verwerkt worden. Projecties en overdrachten, voldoeningen en verliezen, compensaties en sublimaties moeten binnen de omsloten ruimte van de groep blijven. Relaties die hieruit voortvloeien kunnen stabiele linken vormen of kunnen zoals een vonk van link naar link springen in de ketting van individuen, maar ze blijven altijd binnen het sociale systeem dat gevormd wordt door de leden. Het gevaar van louter intellectueel inzicht zonder emotionele deelname wordt hier gereduceerd. Het leven in club is een proefmodel van de realiteit en haar invloeden zijn zo spontaan alsof ze zich voordoen of opgelegd worden aan het individu in plaats van door hemzelf gekozen of georganiseerd te zijn (Senft, s.d., p. 13).

Toch wordt de sociale club enkel een proefmodel van de realiteit door de relatie en de structuur van de groep als geheel. Relaties zijn gebaseerd op het principe van de volledige wederkerigheid; de nadruk ligt hierbij op de wederzijdsheid van de handeling, niet op de nauwelijks uitvoerbare gelijkwaardigheid. De relatie therapeut-individu-patiënt en therapeut-groep-patiënt is altijd een hiërarchische; d.w.z. een super-subordinatierelatie waarin superioriteit-inferioriteit slechts geleidelijk of helemaal niet overgevloeid zijn, nadat hun zeer duidelijke functie haar doel gediend heeft in het behandelingsproces. Deze hiërarchische structuur doordringt de sociale club want daar ontwikkelt ze zich met al de complexiteit van spontane realiteit-contacten. Hoe realistischer de wederkerige actie is, hoe hiërarchischer de gelaagdheid van de club wordt (Ibid., p. 13). In een therapeutische sociale club bestaat de mogelijkheid om het creatief potentieel van iemand te ontwikkelen en uit te breiden, of het nu op het gebied van de kunsten is of gerelateerd aan anderen als individuen, of met betrekking tot het functioneren van de groep (Garlock, 1987, p. 141).

ory and Technique (pp. 139-148). New York: Brunner/Mazel.

Joosten, T. (1995). ICASSI informatie. *Individual Psychologische Verkenningen*, 44(1), 14-15.

Joosten, T. (1999). ICASSI 1999. *Individual Psychologische Verkenningen*, 48(1), 6-7.

Keyser, C.C. de (1998). Een gedenkwaardige I.P. verjaardag. *Individual Psychologische Verkenningen*, 46(2), 17-19.

Mosak, H.H., & Dreikurs, R. (1975). Adlerian Psychotherapy. In R. Corsini (Ed.), *Current Psychotherapies* (pp. 35-83). Itasca, IL: F.E. Peacock Publishers Inc.

Nederlandse Werkgemeenschap voor Individual Psychologie (NWIP) (Red.) (1987). Alfred Adler (1870-1937): Herdenkings Symposium. *Individual Psychologische Verkenningen* 35(3), 1-122.

Rubin, J.A. (Ed.) (1987). *Approaches To Art Therapy: Theory and Technique*. New York: Brunner/Mazel. pp. 337.

Senft, P. (s.d.). Social Clubs: Their Tension and Stratification. In J. Bierer (Ed.), *Therapeutic Social Clubs* (pp. 13-18). London: H.K. Lewis & Co Ltd.

Shulman, B.H. (1994). Introduction. In N. Catlin, & J.W. Croake (Eds.), *Cows Can Be Purple: My Life and Art Therapy* (pp. ix-x). Chicago: Adler School of Professional Psychology.

Sowerby, R. (s.d.). The Art Circle. In J. Bierer (Ed.), *Therapeutic Social Clubs* (pp. 61-62). London: H.K. Lewis & Co Ltd.

Strauss, E.B. (s.d.). Introduction. In J. Bierer (Ed.), *Therapeutic Social Clubs* (pp. 5-6). London: H.K. Lewis & Co Ltd.

Sutherland, J. (1996a). Remembering Tee Dreikurs. *NASAP Newsletter*.

Sutherland, J. (1996b). *Art Therapy Programs*. Chicago: Adler School of Professional Psychology. pp. 6.

Biografieën:

Joshua Bierer (1901, Radowitz) M.D., D.Soc.Sc. (Wenen), .D.Econ., Dipl. Ind. PSYch. (Adler); introduceerde het gebruik van intensieve psychotherapie met schizofrene patiënten (1926); pionier van de eerste Psychiatric Therapeutic Community, de eerste Day, Night, Weekend and Turno Hospitals en de eerste Self-Governed Hostel en Therapeutic Social Club; oprichter van het Day Hospital, Marlborough Hospital (tot 1967); Medical Director aan het In-

Verwijzingen

- Adler School of Professional Psychology (1997).** *1997-1999 Catalog*. Chicago, IL: Adler School of Professional Psychology. pp. 102.
- Asperen, G.H. van (1969).** *Psychotherapie: concentrische methode*. Utrecht & Antwerpen: Uitgevers Het Spectrum.
- Bierer, J. (Ed.) (s.d.).** *Therapeutic Social Clubs*. London: H.K. Lewis & Co Ltd. pp. 73.
- Bierer, J. (s.d.).** A Survey of Social Club Therapy. In J. Bierer (Ed.), *Therapeutic Social Clubs* (pp. 7-12). London: H.K. Lewis & Co Ltd.
- Bierer, J., & Evans, R.I. (1969).** *Innovations in Social Psychiatry: A Social Psychological Perspective Through Dialogue*. London: The Avenue Publishing Co. pp. 212.
- Blair, D. (s.d.).** The Formation and Organisation of Therapeutic Social Clubs. In J. Bierer (Ed.), *Therapeutic Social Clubs* (pp. 19-29). London: H.K. Lewis & Co Ltd.
- Carleton, J.L., & Mahlendorf, U. (Eds.) (1973).** *Man for Man*. Springfield, IL: Charles C. Thomas. pp. 355.
- Carleton, J.L., & McNamara, N.J. (1973).** Dialogue with Joshua Bierer, M.D. The Assumptions, Beliefs and Achievements of Social Psychiatry. In J.L. Carleton, & U. Mahlendorf (Eds.), *Man for Man* (pp. 47-76). Springfield, IL: Charles C. Thomas.
- Catlin, N., & Croake, J.W. (Eds.) (1986,1994).** *Cows Can Be Purple: My Life and Art Therapy*. Chicago: Adler School of Professional Psychology. pp. 146.
- Catlin, N., Croake, J.W., & Linden, G.W. (1994).** Preface. In N. Catlin, & J. W. Croake (Eds.), *Cows Can Be Purple: My Life and Art Therapy* (pp. xi-xiii). Chicago: Adler School of Professional Psychology.
- Corsini, R. (Ed.) (1975).** *Current Psychotherapies*. Itasca, IL: F.E. Peacock Publishers Inc. pp. 502.
- Dreikurs, S.E. (1976).** Art Therapy: An Adlerian Group Approach. *Journal of Individual Psychology*, 32(1), 69-80.
- Dreikurs, S. (1996).** What is the Rudolf Dreikurs Summer Institute? In ICASSI (Ed.), *ICASSI '96. Twenty-Ninth Annual Rudolf Dreikurs Summer Institute, July 21 -August 3, 1996* (pp. 1-8). UK: University of Warwick.
- Garlock, R (1987).** A Program of Creative Arts Therapies Based on the Theories of Alfred Adler. In J.A. Rubin (Ed.), *Approaches To Art Therapy: The-*

Vanuit de 'Kingsway Social Club' ontwikkelde zich voor negen clubleden een kunstgroep, die vanaf februari 1944 een vervolg kende voor kleine groepen van alle leeftijden die geïnteresseerd waren in picturale kunst en zich sinds hun schooltijd niet meer op die manier uitgedrukt hadden. De gemiddelde duur van de sessies varieerde van een paar maanden tot een of twee jaar en er waren zeer weinig permanente leden.

De eerste twee uren van een kunstgroep werden besteed aan individueel werk, gewoonlijk van het fantasierijke type, en het laatste uur werd besteed aan een algemeen kritisch gesprek. De klas sloot af met een groepswerk of een samengestelde tekening, waaraan elke student met een bepaalde kleur had bijgedragen.

De materialen, die veelvuldig gebruikt werden, waren pastels, houtskool, verf voor affiches en olieverf. Sommige mensen beginnen elke week een nieuwe tekening, terwijl anderen er de voorkeur aan geven gedurende meerdere weken aan dezelfde tekening verder te werken.

Creatief werk wordt beëindigd wanneer het einde van de behandeling in zicht is; want het is niet de bedoeling om van mensen voltijdse schone of commerciële kunstenaars te maken, maar enkel hen voldoende onderricht te geven voor de expressie van hun ideeën en gevoelens op een manier die hen eigen is. Aldus wordt alle competitie of technische prestatie uitgesloten. Iemand die de symbolen van een jong kind gebruikt, kan naast iemand werken die een goed visueel geheugen heeft voor verschijningen en zichzelf kan uitdrukken in symbolen die zeer naturalistisch lijken.

De kritiek, die gegeven wordt, is eerder een manier van aanmoediging door algemene waardering. De functie van een afbeelding is tweevoudig. Ze is ten eerste een individuele creatie, in zekere zin vergelijkbaar met een dagdroom, en gematerialiseerd wordt ze ten tweede een communicatiemiddel dat zichzelf als zodanig enkel kan vervolledigen wanneer het gezien wordt door anderen (Sowerby, s.d., p. 61).

De verdienstelijkheid van de clubs werd snel duidelijk. Het idee groeide en verbreidde zich in veel ziekenhuizen en poliklinische afdelingen in Engeland evenals in andere landen (Garlock, 1987, p. 140).

2. Rose Garlock

Rose Garlock, een Adleriaanse kunsttherapeute, startte haar carrière in 1954 als assistent-directeur van een recreatie- en gemeenschapsprogramma in een

gesubsidieerde lagere school nabij New York City. Tegelijkertijd studeerde ze kunst en psychologie aan de Columbia University. Voor haar studie kreeg ze een 'sabbatsjaar' toegekend en ging ze naar Europa. Tijdens haar verblijf in Parijs werd ze voorgesteld aan dhr. en mevr. Berenson, Jungiaanse analytici. Dhr. Berenson was eveneens kunsttherapeut. Garlock werd uitgenodigd om hem te observeren tijdens zijn werk met kinderen in kunsttherapie. Ze was onder de indruk van zijn werk en maakt afspraken om bij hem kunsttherapie te studeren.

Op aanraden van mevr. Berenson en door bemiddeling van dr. Lagache, hoofd van de Psychoanalytische Vereniging in Parijs, nam Garlock deel aan het 'Third International Congress of Psychotherapy' in Zürich. Op een van de vergaderingen van Adlerianen, die eveneens in Zürich bijeenkwamen, ontmoette ze een Adleriaan die een sessie over de therapeutische sociale clubs in Londen had bijgewoond. Zijn beschrijvingen over deze clubs maakten grote indruk op Garlock.

Toen ze terug in de Verenigde Staten was, ontmoette ze deze man opnieuw. Daar ze nu een M.A. had, afgestudeerd was aan de National Recreation School en andere diploma's had, werd ze uitgenodigd om deel te nemen aan de oprichting van de eerste therapeutische sociale club aan de 'Adler Mental Hygiene Clinic' te New York. Een jaar later werd ze er directrice (Garlock, 1987, p. 141).

Om een functioneel programma te creëren was het noodzakelijk samenwerking te ontwikkelen tussen de leden. De meeste onder hen hadden weinig ervaringen in hun jeugd met positieve relaties met mensen en waren er niet in geslaagd om sociale en emotionele capaciteiten te ontwikkelen. Tegelijkertijd misten veel van deze patiënten het potentieel dat nodig was om ware sociale gevoelens te ontwikkelen. Garlock legateerde commissies waaraan de patiënten deelnamen, die de interactie konden bevorderen. Het ontplooiën van een besef van de zwakheden, sterktes en behoeftes van andere leden hielp de sociale interesse creëren die tijdens hun vroege ontwikkeling verwaarloosd was geweest. Zich bekommeren om de meer in nood behoeftige leden en leren hoe men hen in de club kon bijstaan en daarbuiten, stelde veel patiënten in staat in te spelen op de behoeftes van anderen met nog grotere problemen. Dit hielp sommigen om socialere, gezondere menselijke wezens te worden.

Het programma was ontworpen om op een coöperatieve, sociale manier te kunnen functioneren. Leden zorgden voor elkaar. Ze bezochten leden die naar het ziekenhuis terugkeerden en hielpen elkaar zich opnieuw aan te passen aan de buitenwereld. Mogelijkheden om eigenwaarde te ontwikkelen waren eveneens beschikbaar. Een lid kon in één of meerdere commissies werkzaam zijn.

de (groeps counseling en multiple psychotherapie) en als levensfilosofie uitvoerde en verspreidde (Dreikurs, S., 1996, pp. 2-3; NWIP, 1987, p. 56). De kunsttherapie gebaseerd op de inzichten van Adler en Dreikurs krijgt navolging door Marianne Blumenthal - de eigen levensstijl en die van een ander leren kennen en begrijpen en geloof in eigen creativiteit vergroten - en door Norma Lou McAbee - persoonlijk zelfbewustzijn vergroten en leren om grafische producten van anderen te interpreteren (Dreikurs, S., 1996, pp. 6, 8).

Sadie Dreikurs paste de theorieën van Alfred Adler en Rudolf Dreikurs toe bij de integratie van kunst en counseling (Sutherland, 1996a). Kunsttherapie impliceerde voor Sadie een communicatiemiddel, waardoor mensen een beter gevoel kregen over zichzelf, hun zelfconcept konden veranderen, zich bewust werden van de ontwikkelingen in hun eigen leven en veranderingen konden aanbrengen in hun levensstijl (Catlin & Croake (Eds.), 1994, pp. 57-58).

Het kunsttherapieprogramma 'The Use of Art in Counseling' dat Sadie Dreikurs in 1972 ontwierp en doceerde aan de Adler School of Professional Psychology werd vanaf 1982 voortgezet en uitgebreid door Judy Sutherland (Sutherland, 1996a). Sutherland coördineert de Art Therapy Programs -M.A. in Counseling Psychology: Art Therapy en Post-Master's Certificate in Art Therapy Counseling, die ontworpen zijn om tegemoet te komen aan de opleidingsvereisten van de American Art Therapy Association (AATA) voor studenten die Registered Art Therapists (A.T.R.) willen worden (Sutherland, 1996b, p. 2).

Algemeen kan gesteld worden dat de Adleriaanse kunsttherapie d.m.v. het kunstproduct een zichtbare vorm geeft aan levenservaringen. Zowel het proces als de vorm bieden een benadering van het zelfbesef (Sutherland, 1996a). De centrale doelstelling is de Adleriaanse 'sociale interesse'.

ren van de groep (Garlock, 1987, p. 141). De creatieve kracht van kunst- en speltherapie bood volgens Adler een veiliger wereld waarin het gestoorde individu zich kan ontspannen en aangemoedigd kan worden om vrij van angst en storende invloeden normale relaties te ontwikkelen en d.m.v. analyse van zijn levensstijl en doelstellingen patronen te onthullen, die aan de basis liggen van zijn neurosen. De kunsttherapeut functioneert als gids voor vrijheid van expressie en sociale aanpassing (Ibid., pp. 140-141).

Binnen de sociale club van Joshua Bierer, die qua relatie en structuur van de groep als geheel een proefmodel van de realiteit vormt, geeft de kunsttherapie voldoende onderricht aan de leden om hun ideeën en gevoelens uit te drukken op een manier die hen eigen is. De individuele schepping wordt een communicatiemiddel dat vervolledigd wordt door beschouwing van anderen (Sowerby, s.d., p. 61).

Op advies van Joshua Bierer werd de therapeutische sociale club van de Alfred Adler Clinic in New York City in 1955 o.l.v. de Adleriaanse kunsttherapeute Rose Garlock opengesteld voor allen die eraan wensten deel te nemen. Garlock creëerde er een plaats waar leden d.m.v. individuele activiteiten (kunst-, dans-, muziektherapie of beroepsvoorlichting) en groepsactiviteiten (kunst, poëzie, dans, muziek en psychodrama) de kans kregen om te leren samenwerken; nieuwe manieren te leren om levenssituaties te beheersen; de kunst te leren om sociale menselijke wezens te zijn; hun capaciteit om te geven en te nemen te ontwikkelen; hun attitudes en persoonlijkheidstrekken uit hun jeugd te leren evalueren; een gemeenschapsgevoel, zelfachting en positievere doelstellingen in hun leven te ontwikkelen (Garlock, 1987, pp. 142-144, 147-148).

In Nederland kreeg de Adleriaanse kunsttherapie in de jaren 1960 navolging in de reclasseringscentra, die gevangenen voorbereidden op de maatschappij. Gerrit Henk van Asperen deelde de kunsttherapie in bij de bezigheidstherapie. Creatieve expressie bood de mens een mogelijkheid tot zelfverwerkelijking en ontmoeting met de medemens en materie op hoog niveau. Kunsttherapie of creatieve therapie (culturele, beeldende, dramatiserende, bewegings- of muziektherapie) waren aangewezen bij blokkering (van Asperen, 1969, pp. 107,122).

Rudolf Dreikurs was de stuwende kracht achter de reorganisatie van de Adleriaanse beweging en de doorbraak ervan in Amerika en Nederland na de dood van Adler d.m.v. internationale zomerscholen, werkgemeenschappen voor ouders en leerkrachten en Dreikurs-instituten (NWIP, 1987, p. 58). Dreikurs had binnen de individualpsychologische beweging een eigen nawerking doordat hij het geestelijk testament van Adler als psychologische behandelingsmetho-

Het helpen van diegenen die ontslagen waren uit het ziekenhuis en terugkeerden naar hun woningen, was van grote waarde bij de ontwikkeling van een interrelatie met en ontvankelijkheid voor anderen. Het belangrijkste voor de leden was het gevoel tot een groep te behoren waar ze aanvaard werden om zichzelf en waar ze getolereerd werden op een manier die eigen was aan een plaatsvervangende familie.

De allereerste programma's die georganiseerd werden, beperkten zich tot cliënten van de 'Adler Clinic'. Enkele jaren later bracht dr. Joshua Bierer, die het programma gecreëerd had in Londen, een bezoek aan de 'Adler Clinic' in New York City. Op een speciale bijeenkomst bracht Garlock verslag uit over de therapeutische sociale club. Dr. Bierer was verbaasd te horen dat enkel cliënten van de 'Adler Clinic' welkom waren en suggereerde het programma open te stellen voor al diegenen die er aan wensten deel te nemen. Het programma kwam vervolgens beschikbaar voor alle stedelingen, patiënten uit alle kiesdistricten van New York en uit alle ziekenhuizen en klinieken (Ibid., p. 142).

Het programma in de therapeutische sociale club bestond zowel uit individuele en groepsactiviteiten als uit geregelde ontmoetingen tijdens het laatste uur van de sessie. Bij aankomst in de club schreven mensen zich in voor individuele activiteiten zoals kunst-, dans-, muziektherapie of beroepsvoorlichting. De groepsactiviteiten waren kunst, poëzie, dans, muziek en psychodrama.

De staf bestond uit een dans-, een muziek- en een poëzietherapeut. Garlock leidde zelf de individuele en de groepskunsttherapie en van tijd tot tijd ook de kunst- en poëzie-therapie. Daar ze psychodrama gestudeerd had bij de Moreno's in hun instituut in Bacon, New York, leidde ze ook de psychodramagroep. Soms werkte de club ook met vrijwilligers. Er waren eveneens studenten van het 'Alfred Adler Training Institute', die bekwaam waren om sommige van de activiteiten te leiden en te bestuderen. Gedurende de 19 jaren dat Garlock directrice was van de therapeutische sociale club werden er zoveel mogelijk verscheidene programma's ontwikkeld (Ibid.).

De therapeutische sociale club werd voor velen een plaatsvervangende thuis. Het was een plaats waar iemand aanvaard werd om zichzelf, een plaats waar hij kon deelnemen aan activiteiten naar eigen keuze. En nog belangrijker, waar hij een bekend gezicht zag en nieuwe vrienden kon maken. Het was een plaats waar een individu aanvaard werd, of hij nu schuchter of sociabel of zelfs ietwat hysterisch was. Het was een plaats waar leden vrienden konden worden en velen zochten elkaar op buiten de club. Het was een plaats waar iemand sympathie kon ontvangen voor zijn emotionele behoeften en die een familie verschafte, zodat iedereen er kon op rekenen bezocht te worden indien hij of zij

moest terugkeren naar het ziekenhuis. De club creëerde het enige familiale en gemeenschapsgevoel dat veel leden ooit ervaren hadden (Ibid., pp. 143-144). Casestudies tonen aan dat wanhopige gevallen, die niet in staat waren hun eigen leven in handen te nemen en steeds in en uit ziekenhuizen waren, dat deze mensen -wanneer ze permanent uit het ziekenhuis waren -vonden dat er een plaats was voor hen om heen te gaan die sympathiek en troostend was. De therapeutische sociale club was een plaats om anderen te ontmoeten, die in dezelfde situatie verkeerden en een plaats waar ze de kans kregen te leren samenwerken. Daar ontdekten ze nieuwe manieren om levenssituaties, buiten de ziekenhuisomgeving, te beheersen. Daar leerden ze de kunst om sociale wezens te zijn. Ze konden hun capaciteit om te geven en te nemen ontwikkelen in de realiteit van het leven binnen of buiten het ziekenhuis (Ibid., p. 147). De club was een plaats om hun attitudes en persoonlijkheidstrekken uit de jeugd opnieuw te evalueren en d.m.v. de groepstherapie was er een kans voor hen om positievere doelstellingen te ontwikkelen in hun leven (Ibid., pp. 147-148).

3. Gerrit Denk van Asperen (1907 -1981)

De Adleriaanse kunsttherapie kreeg in Nederland in de jaren 1960 navolging in de reclasseringscentra, die gevangenen voorbereidden op de maatschappij (van Asperen, 1969, p. 107).

Als leraar aan de Mührungsschool in Dordrecht kreeg van Asperen aandacht voor moeilijk lerende en moeilijk opvoedbare kinderen. Dit bracht hem tot belangstelling voor de literatuur ter zake, de tijd van Künkel. Hij begon in te zien dat versterking van het gevoel van eigenwaarde het kind tot betere prestaties bracht. Van Asperen koos voor de individualpsychologie. Toen hij in 1943 aan het hoofd stond van de Ulo-school die hij zelf had opgericht, wilde hij zich nog steeds bijscholen en o.m. college volgen bij prof. Casimir in Leiden, die daar aanvankelijk een leeropdracht had in de pedagogiek, maar later ook in de psychologie. Van Asperen streefde naar de M.O.-akte pedagogiek. In prof. Casimir vond hij iemand die positief stond t.a.v. de individualpsychologie - waar ook de Leidse hoogleraar in de psychiatrie, prof. Carp voor open stond. Hij werd lid van de Dordtse kring of Werkgemeenschap voor Individualpsychologie (NWIP, 1987, p. 109). Door de samenwerking met dr. Delhez, huisarts-individualpsycholoog-therapeut, werd van Asperen een selfmade psychotherapeut of sociaal pedagoog in individualpsychologische zin (Ibid., pp. 109-110).

Intussen was van Asperen in 1946-1947 medeoprichter en ondervoorzitter geworden van de Nederlandse Werkgemeenschap voor Individualpsychologie

Totaal Credit Hours 65 cr (Ibid., p. 33)

Het Post-Master's Certificate in Art Therapy Counseling combineert de voorstelling van de theorieën en technieken van kunsttherapie met praktijkervaring om studenten een opleiding te verschaffen in het gebruik van kunst in counseling. Conform de richtlijnen van de opleiding van de AATA vereist dit 36-uren certificaat-programma, die studenten in een minimumperiode van 15 maanden voltijdse studie volgen of het equivalent ervan op deeltijdse basis. Er worden 700 uren practicum in kunsttherapie vereist onder toezicht van een Registered Art Therapist (Ibid., p. 34).

De cursusvereisten zijn de volgende:

Student Orientation	0 cr
The Use of Art in Group Counseling	2 cr
Principles of Adlerian Psychology	3 cr
Art Therapy & the Elderly	2 cr
Social & Cultural Approaches to Art Therapy	2 cr
Child & Adolescent Development & Art Therapy	2 cr
Ristorical & Theoretical Perspectives of Art Therapy	2 cr
The Use of Art in Clinical Assessment	2 cr
Dreamwork & Expressive Arts Therapies	2 cr
Art Therapy Studio: Professional Development	2 cr
Art Therapy & Psychopathology	2 cr
Art Therapy & Addictive Disorders	2 cr
Psychology of Artistic Creativity	2 cr
The Use of Art in Marriage & Family Counseling	2 cr
Small Group Supervision in Art Therapy I	1 cr
Small Group Supervision in Art Therapy II	1 cr
Small Group Supervision in Art Therapy III	1 cr
Practicum in Art Therapy (700 uren)	7 cr
Electives (kunsttherapie)	2 cr

Totaal Credit Hours 36 (Ibid., pp. 34-35)

Samenvatting en besluit

Alfred Adler opteerde voor het idee van de therapeutische sociale club, opgericht door Joshua Bierer, omdat daar de mogelijkheid bestond om het creatief potentieel van iemand te ontwikkelen en uit te breiden, zowel op het gebied van de kunsten gerelateerd aan anderen als individuen of m.b.t. het functione-

vereist 65 credit hours of studiepunten inclusief een practicum van 700 uren onder toezicht van een Registered Art Therapist (Adler School of Professional Psychology, 1997, p. 32).

Hieronder volgen de basiscursussen en de cursussen voor gevorderden:

Basiscursussen:

Student Orientation	0 cr
The Use of Art in Group Counseling	2 cr
Principles of Adlerian Psychology	3 cr
Psychometric Methods	2 cr
Theories of Personality	2 cr
Child Guidance & Parenting	1 cr
Child Guidance & Parenting Group Supervision	0 cr
Pre-Practicum Skill Development	2 cr
Professional Issues & Ethics	3 cr
Clinical Assessment & Interviewing	3 cr
Appraisal of Individuals	2 cr

Cursussen voor gevorderden

Art Therapy & the Elderly	2 cr
Social & Cultural Approaches to Art Therapy	2 cr
Child & Adolescent Development & Art Therapy	2 cr
Historical & Theoretical Perspectives of Art Therapy	2 cr
The Use of Art in Clinical Assessment	2 cr
Dreamwork & Expressive Arts Therapies	2 cr
Art Therapy Studio: Professional Development	2 cr
Art Therapy & Psychopathology	2 cr
Art Therapy & Addictive Disorders	2 cr
Psychology of Artistic Creativity	2 cr
The Use of Art in Marriage & Family Counseling	2 cr
Small Group Supervision in Art Therapy I	1 cr
Small Group Supervision in Art Therapy II	1 cr
Small Group Supervision in Art Therapy III	1 cr
Practicum in Art Therapy (700 uren)	7 cr
Research Seminar	2 cr
Life Style Assessment	2 cr
Psychodynamics of Psychopathology I: Adlerian	3 cr
Career Counseling	2 cr
Electives	4 cr

samen met dr. Ronge, de voorzitter. Van 1958 tot 1980 was van Asperen voorzitter. Hij werkte van meet af aan mee aan de leergangen. Tijdens die periode werd hij langzamerhand ook betrokken bij de Internationale Vereniging voor individualpsychologie en hielp hij o.m. de herdruk van het vooroorlogse 'Internationale Zeitschrift für Individualpsychologie' in Nederland realiseren.

Op verzoek van dr. Arendsen-Hein, die hij in de Nederlandse Werkgemeenschap voor individualpsychologie ontmoette en die geheel in de geest van Adler een reclasseringsgemeenschap voor delinquenten ging opzetten, verliet van Asperen in 1954 het reguliere onderwijs. Zo kwam hij als sociaal pedagoog op Groot Batelaar in Lunteren. Over die periode in Groot Batelaar verscheen van hem een belangrijk werk, een der eerste oorspronkelijke Nederlandse werken over psychotherapie: *psychotherapie; concentrische methode* (1969) (Ibid., p. 110).

Van Asperen deelde de kunsttherapie in bij de bezigheidstherapie, die op haar beurt onderdeel was van de sociotherapie. Sociotherapie is dus gekozen als samenvattend woord voor die behandelingsmethodes die manipuleren met bepaalde vormen van omgang tussen mensen en materiaal om een gezonde ontwikkeling van de persoonlijkheid, een creatieve aanpassing in de gemeenschap en een gevoel van persoonlijk welbevinden te bevorderen (van Asperen, 1969, pp. 107-108).

Gemeenschapsorganisatie

Milieutherapie

Groepswork

Sfeerscheppen

Sociotherapie

Speltherapie

Bezigheidstherapie

Arbeidstherapie

Kunsttherapie

De verdeling in milieutherapie en bezigheidstherapie is in de eerste plaats gebaseerd op het genoemde onderscheid tussen de omgang met mensen en de omgang met materiaal of met de materie. De invloed van het milieu wordt namelijk door mensen en menselijke relaties en slechts op de tweede plaats door materiële sfeerbepalende elementen bepaald. De invloed van de bezigheid ligt in de eerste plaats in de ontmoeting met de materie en pas daarna in de ont-

moeting met de mens als medespreker of tegenstander, autoriteit of medewerker, publiek of criticus.

Creatieve expressie is een behoefte van de mens en een mogelijkheid tot zelfverwerkelijking en ontmoeting met mens en materie op hoog niveau. Waar deze weg geblokkeerd is, kan een of andere vorm van kunsttherapie of creatieve therapie (culturele, beeldende, dramatiserende, bewegings- of muziektherapie) geïndiceerd zijn (Ibid., p. 122).

Van Asperen werd in de jaren 1960 waarnemend directeur van een kleinschalige neurosekliniek in Ede, een vrij origineel psychiatrische instelling Veluwe-land (NWIP, 1987, p. 110). Toen hij in 1977 op rust ging stelde hij zijn visie, die hij uit de individualpsychologie had gedistilleerd en die hij zo lang in zijn leraarschap en zijn pedagogisch en psychotherapeutisch werk had uitgedragen als een voor hem sluitend beeld op schrift (Ibid., pp. 110-111). Hij deed dit in een geschrift dat hij slechts bij benadering kon afwerken 'Humanisme met andere woorden: over de verbintenis tussen de individualpsychologische persoonlijkheidsleer en de humanistische levensbeschouwing' (Ibid., p. 111).

4. Rudolf Dreikurs (1897-1972)

Rudolf Dreikurs was een oorspronkelijke Adleriaan van de Weense school. Hij was de stuwende kracht achter de reorganisatie van de door Adler gestichte beweging en de doorbraak hiervan in Amerika na de dood van Adler en had ook internationaal en voor Nederland een belangrijke invloed (NWIP, 1987, p. 58).

Toen Dreikurs geneeskunde studeerde in Wenen (1918-1923) en tevens studentenafgevaardigde in de sociaal-democratische 'Arbeitsraten' was, ontmoette hij voor het eerst Alfred Adler, die op hem een diepe indruk maakte vanwege zijn democratisch optimisme (Ibid., pp. 53-54). Toen Dreikurs dr. in de geneeskunde was en intern werd in het 'Wiener Allgemein Krankenhaus' begon hij psychiatrie te studeren bij prof. dr. Mattauschek en ging hij meer en meer denken aan sociale psychiatrie in samenwerking met privaat liefdadigheids-werk. Dreikurs werd in 1927 - het jaar van de eerste afscheiding van de Adlerianen (Allers, Schwartz, Frankl) - lid van de groep Adlerianen en schreef in 1933 zijn klassiek geworden en door Adler aanbevolen 'Einführung in die Individualpsychologie', in het Nederlands vertaald door Ronge en Pabhruwe. In samenwerking met Adler en medewerkers werkte hij mee aan verschillende 'Erziehungsberatungsstellen', waar hij een type van groepscounseling uitwerkte en waarin hij voorstelde dat preventie van geesteszieken moest beginnen bij het kind (Ibid., p. 54). Van 1935 tot 1937 organiseerde hij zomerkampen voor-

6. Judy Sutherland

Judy Sutherland ontmoette Sadie Dreikurs voor het eerst in 1981 aan de Adler School waar ze de cursus van Dreikurs 'The Use of Art in Counseling' volgde. De bekwaamheid van Dreikurs om de beeldende activiteit, psychologie en vertellen te combineren, liet een diepe indruk na op Sutherland. In 1982, toen Sadie Dreikurs niet meer kon doceren, werd Sutherland haar assistente (Sutherland, 1996a).

Kunsttherapie is voor Sutherland een vorm van psychotherapie. Een tekening, een schilderij, een sculptuur of worden de uitdrukkingsmogelijkheid voor gedachten, gevoelens, attitudes en gedragingen van een individu en kunnen als zodanig worden begrepen. Omdat kunst en het kunstproces creatieve vormen van zelfexpressie zijn, worden individuen aangemoedigd om verantwoordelijkheid te nemen voor hun eigen creaties en voor de manier waarop ze de betekenis die ze aan het leven geven, ervaren en creëren.

Groepskunsttherapie bevordert communicatie d.m.v. symbolische beeldspraak en metaforen, die deelnemers zichzelf toelaten en laten duidelijk zien hoe ze in de wereld functioneren. De centrale doelstelling van de Adleriaanse groeps-kunsttherapie is het aanmoedigen van sociale interesse en het gevoel erbij te horen. In een atmosfeer van vertrouwen en wederzijds respect wordt het voor individuen mogelijk minder te focussen op gevoelens van minderwaardigheid en meer gericht te zijn op samenwerking, de sociale orde van het leven (Sutherland, 1996b, p. 1).

Judy Sutherland zette als eerbetoon aan Sadie Dreikurs haar geliefde 'Adler School for Professional Psychology' haar levenswerk voort. Ze speelde een grote rol in het ontwerpen van de 'Art Therapy Programs' van de Adler School. Ze integreerde persoonlijke en professionele ervaring waarbij kunst werd gebruikt om de rol van creativiteit in het therapeutisch proces te onderzoeken (Ibid., p. 2).

Sutherland coördineert de 'Art Therapy Programs' die ontworpen zijn om tegemoet te komen aan de opleidingsvereisten van de 'American Art Therapy Association' (AATA) voor praktiserende professionals en postdoctorale studenten, die 'Registered Art Therapists' (A.T.R.) willen worden (Ibid.).

Aan de 'Adler School of Professional Psychology' krijgen studenten de mogelijkheid om ofwel een M.A. in Counseling Psychology: Art Therapy ofwel een Post-Masters Certificate in Art Therapy te volgen.

De Master of Arts in Counseling Psychology: Art Therapy combineert de theorie en de technieken van de Adleriaanse psychologie met opvoedkundige en professionele opleiding op het gebied van de kunsttherapie. Het programma

hun perceptie van henzelf te veranderen of slechts een aangename ervaring te verschaffen. Ze kon deelnemers die depressief waren, aanmoedigen om andere mogelijkheden tot genieten na te streven.

Na deelname aan de kunstactiviteiten hebben de deelnemers vaak een gevoel van welbehagen, zelfs van vervoering, van bekwaamheid en een inbreng hebben. Kunsttherapie kan mensen helpen te functioneren in elk gebied van hun leven of ze kan een temperend proces zijn waardoor ze zich bewuster worden van de ontwikkelingen in hun leven en ze kunnen, indien ze dit wensen, kiezen om veranderingen aan te brengen in hun levensstijl d.m.v. psycho-therapie (Catlin & Croake (Eds.), 1994, p. 57).

In een kunsttherapie sessie kunnen deelnemers, in tegenstelling tot hun voorafgaande overtuiging, ontdekken dat ze hun handen kunnen gebruiken om iets tot hun genoegen met anderen te produceren. Dit kan een openbaring zijn die hen een ander zelfbesef - meer zelfaanvaarding - geeft, maar ze verandert niet noodzakelijk hun levensstijl.

Desalniettemin zag Sadie Dreikurs fundamentele appercepties veranderen in de kunsttherapie. Het was niet haar bedoeling om de levensstijl te veranderen of fundamentele vergissingen recht te zetten. Ze had de intentie om deelnemers de gelegenheid te bieden zichzelf en de manier waarop ze functioneren duidelijker te laten zien, zodat ze in staat waren alternatieven te kiezen. Kunsttherapie is zo'n krachtige techniek dat iemand onmiddellijk - bijna bij aanvang van de opdracht - op de meest onverwachte manier geconfronteerd wordt met zijn/haar levensstijl. Daarenboven is de ervaring om een sessie mee te maken en te eindigen met: "Wow, heb ik dit gedaan?" in zekere zin therapie, omdat deze ervaring mensen onmiddellijk een andere kijk geeft op hun talent en op sommige mogelijkheden die ze ter beschikking hebben.

De meest frequente respons, die Sadie Dreikurs van haar deelnemers kreeg, was de erkenning dat er iets ontbrak in hun leven dat ze zich voorheen niet realiseerden. Om de een of andere reden komt dit gevoel aan de oppervlakte wanneer deelnemers de verschillende schilder oefeningen doorlopen en wordt dit onder woorden gebracht tijdens de discussieperiode.

Sadie Dreikurs was niet zeker van of het de ervaring van het schilderen was, die de erkenning van deze leegte teweegbracht. Wordt het tastbare plezier, het zintuiglijke gevoel versterkt door het gebruik van verf op papier of is het een spirituele ervaring? Is het het creatief zijn in gezelschap van anderen of een gevoel zich te associëren met zijn/haar schepper: ook ik kan creëren?

jongeren van 5 tot 15 jaar. Er waren groepsdiscussies, muziekuurtjes en wandelingen in de bergen en een observatorium voor kinderpsychologie. Het belangrijkste wat hij hier leerde was de overtuiging dat kinderen vrij goed eenvoudige psychologische duiding van eigen gedrag begrijpen (Ibid., p. 55).

Dreikurs heeft duidelijk een eigen nawerking gehad binnen de individualpsychologische beweging. Vooral door drie soorten instituties en door zijn boeken.

Ten eerste zijn er de door Dreikurs opgerichte **internationale zomerscholen** (Ibid., p. 58). Het 'International Committee for Adlerian Summer Schools and Institutes' (ICASSI) werd in 1962 in Denemarken door Rudolf Dreikurs gesticht (Dreikurs, S., 1996, pp. 2-3). Op deze wijze wilde hij een bijdrage leveren aan het verspreiden van de Adleriaanse psychologie en visie op het leven (Joosten, 1995, p. 14). Van 1947 tot 1952 gaf hij iedere zomer opnieuw zomercursussen in Amerika aan de North Western University. Daar vormde hij enkele grote latere medewerkers - dr. Lowe M. Sonstegaard, Don Dinkmeyer - die zijn werk zouden kunnen voortzetten, op academisch niveau en in de Child Guidance (NWIP, 1987, pp. 56-57). In 1957, bij zijn voornaamste doorbraak in Amerika, nodigden verschillende oud-studenten, die docenten waren aan universiteiten - dr. Lowe, Don Dinkmeyer, Eernice Grunwald, Harold Mosak, het echtpaar Pew, Sonstegard en Corsini - hem uit voor zomercursussen o.m. aan Oregon University, Delaware University of Illinois, Southern Illinois University, Texas University, College University of Illinois en Loyola University of Chicago. Ook in Jamaica gaf hij een zomercursus, zoals Adler al gedaan had in Oostenrijk, Denemarken en Nederland. In 1962, toen zijn internationale uitstraling begon, gaf hij een eerste zomercursus voor leerkrachten in Jutland en aan de Universiteit van Kopenhagen. Ook in Griekenland, aan het Prince College in Athene, gaf hij een cursus en seminarie (Ibid., p. 57). In 1969 hield hij een zomercursus in Cyprus die - door bemiddeling van Theo Shoenaker - het uitgangspunt werd voor de Oudervereniging in Nederland (Ibid., pp.57-58).

Dreikurs hoopte dat het 'Summer Institute' elk jaar in een ander land zou gehouden worden (Dreikurs, S., 1996, *ibid.*). Het '33ste Annual Rudolf Dreikurs Summer Institute' (ICASSI 2000) werd van 23 juli tot 5 augustus gehouden aan het Lyceum Alpinum te Zuoz, Zwitserland (Joosten, 1995, p. 7). De zomerscholen bieden een unieke gelegenheid om in een internationale atmosfeer kennis te maken met de individualpsychologie. Er is een breed aanbod van cursussen die worden gegeven door ervaren docenten uit verschillende landen. ICASSI is toegankelijk voor iedereen, een speciale vooropleiding is niet noodzakelijk. De deelnemers kennen veelal twee soorten motieven voor deelname:

- a) uitbreiding van kennis voor het eigen beroep
- b) persoonlijke ontwikkeling.

Aan het einde van de zomerschool kan elke deelnemer een certificaat ontvangen.

De ochtend wordt altijd begonnen met een centrale inleiding of demonstratie. De demonstraties van counseling kunnen gaan over ouders en kinderen; leraar en klas of een echtpaar. Meestal is er ook gelegenheid tot het stellen van vragen aan de inleider. Zeker bij de demonstraties kan kennis worden gemaakt met de werkwijze van de individualpsychologie in de praktijk. Er worden methodes gehanteerd zoals die ook door Adler en Dreikurs in hun centra zijn toegepast. Bij zo'n openbare counselingssessie wordt ervan uitgegaan dat we van elkaar kunnen leren en dat we er zijn om elkaar te helpen. De deelnemers wordt zo de kans geboden inzicht te krijgen op menselijk gedrag.

Naast deze drie blokken wordt elke middag de gelegenheid geboden een workshop naar keuze te volgen. In de avonden wordt een ontspanningsprogramma gepresenteerd. Deelname hieraan biedt de mogelijkheid contacten te leggen met mensen uit andere landen (Joosten, 1995, loc. cit). De laatste jaren zijn op elke ICASSI tussen de 20 en 25 landen vertegenwoordigd (Ibid., pp. 14-15).

De zomerscholen omvatten tevens workshops over kunsttherapie. Marianne Blumenthal, instructrice aan de Swiss Society for Individual Psychology en kunsttherapeute in Immenstaad (Duitsland) gaat uit van een Adleriaans referentiekader. Kunsttherapie is voor haar een creatieve methode waarin, door interactie met anderen, iemand zijn eigen levensstijl en die van iemand anders leert kennen en begrijpen (Dreikurs, S., 1996, p. 6). Deze methode versterkt het geloof in de eigen creativiteit.

Norina Lou McAbee, kunsttherapeute aan de Adjunct Faculty van de Bowie University in de VS gebruikt kunsttherapie als een kans om iemands creatieve vaardigheden te vergroten. Binnen het kader van de Adleriaanse theorie kunnen cliënten d.m.v. kunsttherapie hun persoonlijk zelfbewustzijn vergroten en leren hoe ze de grafische producten van anderen kunnen interpreteren (Dreikurs, S., 1996, p. 8).

Ten tweede is er de Adleriaanse of Dreikurs Werkgemeenschap voor ouders in de VSA en elders (Nederland, Duitsland) en voor leerkrachten (NWIP, 1987, p. 58). Als Crypto-Adleriaan stichtte Dreikurs in de VS een Child Guidance Clinic: 'The Abraham Lincoln Child Guidance Clinic' (Individualpsychologie werd verzwegen) (NWIP, 1987, pp. 55-56). Dit was het resultaat van de samenwerking van Dreikurs met een studiegroep voor

Sadie vroeg haar patiënten of ze bereid waren een spel met haar te spelen, waarbij ze uitlegde dat elk van hen een gekleurd papier mocht kiezen. Ze legden het gekozen papier voor zich neer en mochten gaan neerzitten. Daarna luisterden ze naar de muziek en lieten de klank hun handen leiden. Vervolgens mochten ze beginnen te schilderen. Na een paar minuten vroeg ze hen op te staan en naar de stoel rechts van hen te gaan en daar het schilderen voort te zetten op het blad papier dat zich voor hen bevond.

De hele ervaring nam het aspect aan van een dans, bewegend op het ritme van de muziek (Ibid., p. 72). Diegene, die normaal gesproken weigerde samen te werken, werd zo gered van mislukking en ging deel uitmaken van de groep, doordat wat hij had aangevangen werd voortgezet door iemand anders.

Aan het einde van de sessie werden de schilderijen uitgesteld. Elke patiënt koos er een uit en werd gevraagd waarom hij dit schilderij had verkozen. Hierbij werden stemmingen onder woorden gebracht zoals perfectionisme, rigiditeit, openheid en verbeelding. Tentatieve suggesties werden door de therapeut en de deelnemers aangeboden en er werd feedback gevraagd.

Tijdens de sessies waren er geen waarnemers. Bezoekers werden als actieve deelnemers in de groep opgenomen (Ibid., p. 73). Dit was een bemoedigende ervaring voor de patiënten. Ze bevonden zich afwisselend en vanuit hun eigen ervaring in de positie van adviseur en helper. En zij ervoeren dat anderen iets produceerden dat niet veel verschilde van dat van hen (Ibid., pp. 73-74).

Na de sessie hielpen alle deelnemers de schilderijen te selecteren en in de algemene tentoonstellingsruimte op te hangen. Andere patiënten kwamen en stelden vragen en dit verschafte meer groepsinteractie en socialisering. De groep ruimde op en borg de materialen op voor de volgende sessie – een bijkomende ervaring die coöperatie en groepsverantwoordelijkheid versterkte (Ibid., p. 74).

In 1975 introduceerde Sadie Dreikurs een projectieve techniek, die het zelfbewustzijn bevorderde en een dynamische groepsaanpak van interactie en uitvoering inhield. De nieuwe benadering bleek een goede oefening te zijn om de ontwikkeling van perceptie en visuele sensitiviteit te bevorderen. In deze methode wordt aan elke deelnemer gevraagd drie schilderijen te selecteren, die elk een product van een groep of een individu zijn. De drie uitgekozen schilderijen van elk individu worden aan een aparte muur gehangen en alle deelnemers wordt gevraagd te reageren op de keuze (Ibid., p. 77).

Sadie constateerde dat de keuze van de drie schilderijen overeen bleek te stemmen met de Adleriaanse techniek van de 'vroege recollectie'.

Kunsttherapie impliceerde voor Sadie Dreikurs helpen d.m.v. kunst. Dit communicatiemiddel kon mensen helpen een beter gevoel te krijgen over zichzelf,

immigranten, die in de omgeving woonden (Catlin & Croake (Eds.), 1994, p. 21; Dreikurs, 1976, p. 71 n2; Sutherland, 1996a). Het was hier dat Sadie voor het eerst erkende dat het kunstproces - de productie van grote muurschilderingen - kon worden aangewend om groepscohesie te vergemakkelijken (Catlin & Croake (Eds.), 1994, p. 23; Dreikurs, 1976, p. 74).

In 1962 ging Sadie op verzoek van dr. Bernard Shulman als kunsttherapeute op de psychiatrische afdeling voor intern verpleegde patiënten van het St. Joseph Hospital in Chicago werken (Catlin & Croake (Eds.), 1994, p. 48; Shulman, 1994), loc.cit.). Ze ontwikkelde er in 1972 het kunsttherapieprogramma 'The Use of Art in Counseling' dat ze later in het Master Degree Program aan de 'Adler School of Professional Psychology' in Chicago doceerde (Catlin & Croake (Eds.), 1994, p. 50).

De leer, die Sadie Dreikurs ontwierp, was gebaseerd op de grondbeginselen van de Adleriaanse psychologie die in de hele wereld gedoceerd werden en worden door diegenen die ze zelf heeft opgeleid. Haar methode was eenvoudig in haar wijsheid en had een verreikende impact (Sutherland, 1996a).

Schilderen werd een middel waardoor de therapeut het gedrag, de gemoeds-toestand en de attitudes van patiënten kon beïnvloeden. De kunsttherapie van Sadie Dreikurs had als doelstelling een gevoel van erbij te horen; van waarde te zijn en van sociale interesse (Dreikurs, 1976, p. 69).

Haar benadering van kunsttherapie was uiterst doeltreffend als middel om deelnemers te helpen verantwoordelijkheid te delen, keuzes te maken en problemen op te lossen. Ze was tevens waardevol bij het verlichten van spanning en het verminderen van de psychotische toestand. Bovendien hielp ze individuen bij zichzelf artistieke talenten te ontdekken en zelfbewustzijn te ervaren. Het gebruik van muziek tijdens de therapie sessies schilderen verhoogde de non-verbale communicatie.

Elke sessie ving aan met een aangepaste discussie om de deelnemers respect te tonen voor hun meningen en was een uitnodiging om mee te werken aan het project. Sadie Dreikurs was als kunsttherapeute geen autoritaire figuur, maar een medewerkster (Ibid., p. 70). Ze vond dat een kunsttherapeute spontaan en creatief moest zijn en de moed moest hebben om imperfect te zijn (Catlin, Croake & Linden, 1994, pp. xii-xiii).

Sadie werkte met de hier-en-nu-reactie van de patiënt. Ze vond het daarenboven niet noodzakelijk de diagnose van de patiënt te kennen. Wel informeerde ze bij haar patiënten naar haar gedrag, omdat ze met de groep niks wilde ondernemen zonder bij hen begrip en coöperatie teweeg te brengen. In de mate waarin ze er vervolgens in slaagde de deelnemers te betrekken bij de ervaringen die plaats vonden, was de groep productief (Dreikurs, 1976, p. 71).

maatschappelijke werkers. Het centrum zou vele toekomstige medici met de counselingmethode van Dreikurs bekend maken. Hij werkte er tien jaar met doorzettingsvermogen. Daarbij werd hij geholpen door Eleanor Redwin, die in Wenen soortgelijk werk had gedaan en een kindertehuis had geleid. In 1943 - Dreikurs was toen geen Crypto-Adleriaan meer - werden er in Chicago een reeks Child Guidance Clinics gesticht, een soort v.z.w. of trust van poliklinieken. In die periode ontwikkelde Dreikurs zijn multiple psychotherapie, waarbij een patiënt door meer dan één therapeut werd gevolgd - aanvankelijk uit nood (toen Dreikurs nog zwierf), later uit principe. Vanaf die tijd concentreerde hij zijn werk meer en meer rond training van professionele pedagogen en counselors om door middel van hen leraren en ouders te helpen. Vanuit zijn werk de Child Guidance Clinics schreef hij 'The Challenge of Parenthood', 1947. In dit werk preciseerde hij de vier doelstellingen van neurotisch gedrag van kinderen als: aandacht trekken, streven naar macht, streven naar wraak en onvermogen voorwenden. Dit boek werd een succes (NWIP, 1987, p. 56). In 1950 werd het tienjarig bestaan van de Clinics gevierd. In 1962 waren er 20 centra in Chicago. Chicago was duidelijk het nieuwe Wenen. Belangrijk was een heel nieuwe organisatie van zelfstandig verder studerende ouderverenigingen van leerlingen, die bij de Clinics waren geweest en studiegroepen vormden aan de hand van de werken van Dreikurs. Dat breidde zich sterk uit in vele steden van de VS en vormde de eerste nieuwe achterban voor de individualpsychologie in de richting van Dreikurs. Ze vormden de belangrijkste vrije pedagogische ouderorganisatie voor Thomas Gordon en medewerkers van Rogers. In diezelfde tijd (1951) werd Dreikurs uitgenodigd door de Indiana University voor de training van leerkrachten van het Gary Public School System. Door weerstand van voorgangers (psychoanalytici) werd zijn werk daar na drie jaar onderbroken. Misschien ook wel deels door karakteriele tegenstellingen. Uit deze ervaring groeide echter zijn 'Psychology in the Classroom' (1957) waarbij ook de idee van democratiserende maatschappij als achtergrond ging functioneren (NWIP, 1987, p. 57).

Ten derde zijn er de **Dreikurs-Instituten**. In 1952 stichtte Rudolf Dreikurs het Alfred Adler Institute in Chicago dat model zou staan voor vele gelijkwaardige en gelijknamige opleidingsscholen voor individualpsychologie in de wereld. Dreikurs had deze school strategisch ingebed in het hoofdkwartier van de toen nog bijna alleen heersende Freudiaanse psychoanalytische opleiding onder leiding van F. Alexander en toen ook nog van Karen Horney. Dit nadat hij reeds voor zichzelf de mogelijkheid had verwezenlijkt om met een duidelijk Adleriaanse affirmatie college te geven aan de University of Chicago en haar

Medical School. Met de hulp van veel van zijn leerlingen en anderen werd het Alfred Adler Institute in 1987 omgevormd tot de Adler School for Professional Psychology, een in de VS geaccrediteerde volledig uitgegroeide universitaire opleidingsmogelijkheid, inclusief een doctoraat en met een duidelijk individueelpsychologisch accent (De Keyser, 1998, p. 17). De lopende programma's bevatten de volgende onderdelen:

Master of Arts in:

- Counseling
- Counseling: Art Therapy
- Gerontological Psychology
- Marriage & Family Counseling
- Counseling & Organizational Psychology
- Substance Abuse Counseling

Certificates in:

- Art Therapy Counseling
- Gerontological Psychology
- Marriage & Family Therapy
- Substance Abuse Counseling
- Adlerian Psychology -Clinical Hypnosis
- Clinical Neuropsychology -Group Psychotherapy
- Ethnocultural Diversity
- Gender Studies (Adler School of Professional Psychology, 1997, pp. ii-iv).

De 'Adler School' werkt intens samen met andere nog niet zo volledige opleidingen en biedt hen sommige van haar deelprogramma's aan. Zoals aan het 'Alfred Adler Institute of Fort Wayne' in Indiana (VS), maar ook aan de 'Adler School of Professional Psychology' te Vancouver (Brits Colombia), de 'Adler School of Professional Psychology' in Ontario (Toronto, Canada) en de 'Adler Graduate School of Psychology' te Montreal (Quebec, Canada) (De Keyser, 1998, p. 19). In Duitsland ontstond in 1974 het 'Rudolf Dreikurs Institut für Soziale Gleichwertigkeit' o.l.v. het echtpaar Theo en Toni Schoenaker, opgericht in Tetel-Züntersbach en in de VS 'The Rudolf Dreikurs Institute for Social Equality' o.l.v. het echtpaar Bill en Miriam Pew in Common Falls,

Minnesota. Beide zijn gebaseerd op het belangrijke hoofdwerk van Dreikurs, waarmee hij het gemeenschapsidee van Adler actualiseerde '*Social Equality the Challenge of Today*' (1971), ook in het Duits vertaald (NWIP, 1987, p. 58).

Vanuit zijn eigen gemeenschap breidde hij zijn werk uit tot de natie en dan internationaal met zijn eerste bezoek aan Brazilië in 1937 en opnieuw in 1946. Adler zelf had hem graag in de VS gehad. Dreikurs had in 1935 reeds meegewerkt aan het '*International Journal of Individual Psychology*' in Chicago, uitgegeven door Adler (NWIP, 1987, p. 55).

Vanuit zijn eigen therapeutisch werk schreef hij '*The Challenge of Marriage*' (1946), over moeilijke huwelijksrelaties, die hij in verband bracht met de snel cultureel veranderende democratische situatie. Ook vertaalde hij voor de professionele kring zijn Einführung als '*Fundamentals of Adlerian Psychology*' (NWIP, 1987, p. 56).

Door de sociale interesse groeide volgens Dreikurs een groter wordende groep mensen, die het leven in harmonie en vrede willen beleven.

Dreikurs wijdde zich als psychiater aan de taak om de levenstaken van Alfred Adler op te nemen en voort te zetten en zijn geestelijk testament uit te voeren en te verspreiden, niet enkel en alleen als een psychologische behandelingsmethode doch als een levensfilosofie (Dreikurs, S., 1996, pp. 2-3).

5. Sadie 'Tee' Ellis Garland Dreikurs (1900-1996)

Sadie Dreikurs begreep door haar levenservaring en de samenwerking met haar tweede echtgenoot Rudolf Dreikurs dat de psychologische theorieën van Alfred Adler van toepassing waren op groepen: kinderen, echtparen, families en zelfs groepen psychiatrische patiënten in een ziekenhuis, waar ze aanvankelijk experimenteerde met de integratie van kunst en counseling (Shulman, 1994, p. ix; Sutherland, 1996a).

Sadie verstond als kunstenaar eveneens de waarde van kunst in het therapeutische proces; n.l. dat de beeldende activiteit gebruik maakt van onze creatieve bron en ons in de tegenwoordige tijd vasthoudt (Sutherland, 1996a).

De carrière van Sadie Dreikurs als kunsttherapeute ving aan in het midden van de jaren 1930, toen ze in Chicago door Jane Addams tewerkgesteld werd in Hull House, dat bekend stond vanwege zijn vestigingswerk en zijn wereldwijde inspanningen voor vrede. Het centrum verschafte immigranten een dagverblijf, een tewerkstellingsbureau, kunstklassen en een bibliotheek. Als maatschappelijk werkster gaf Sadie er kunstlessen aan delinquente kinderen van